

## Nr 480

av herr Takman m. fl.  
om förbud mot användning av asbest.

Asbestos är en form av pneumokonios ("dammlunga"). Den uppstår genom inandning av asbestdamm och är en av de mest invalidiserande av dessa sjukdomar. I vissa fall kompliceras asbestosen av tumörsjukdomar. Professor Nils Ringertz har i Läkartidningen (nr 11, 1968) refererat tre undersökningar, en engelsk, en amerikansk och en östtysk, som visat att lungecancerfrekvensen hos arbetssjuka och bland asbestexponerade arbetare är drygt sju gånger större än den väntade. Hos arbetssjuka kan också förekomma annars mycket sällsynta tumörer i lungsäcken eller bukhinnan (mesoteliom).

I Medical News-Tribune (7/8 1970) rapporterades att sju dödsfall i dessa sällsynta tumörer hade inträffat på sjukhusen i Nottingham under de sista åren av 1960-talet och att sjukdomen i samtliga dessa fall med stor sannolikhet hade orsakats av asbestdamm i gasmaskfabriker under andra världskriget. Den asbest som använts där var "den farliga 'blå' " typen (crocidolite), som tidigare importerades i stora kvantiteter från Sydafrika. På grund av sin motståndskraft mot syra hade den fått stor användning bl. a. vid tillverkningen av batterilador. Senare hade den blå sydafrikanska asbesten, enligt rapporten, ersatts med den vita kanadensiska för isoleringsändamål och i skeppsbyggnadsindustrin.

En av de främsta pionjerna i asbestoforskningen, professor Irving J. Selikoff, har i en väldokumenterad artikel i marsnumret 1969 av USA-tidskriften Environment redovisat den alarmerande aktuella situationen och samtidigt gjort en bitter historisk återblick. Det är inte helt korrekt, skriver han, att betrakta våra aktuella asbestosproblem som en "oförutsedd miljörisk": "När jag ser tillbaka, har jag en känsla av att vi borde ha uppfattat vissa förvarningar." Så t. ex. undersökte dr H. Montague Murray i London för 70 år sedan en 33-årig man som led av svår andnöd. Han hade arbetat i kardrummet i en asbesttextilfabrik. Av de tio män som arbetat i detta rum 13 år tidigare var han den ende överlevande. Ett år senare dog också han. Vid obduktionen fann man att han hade svårt ärriga lungor som innehöll mängder med asbestfibrer. Gång på gång har senare visats att de som i sitt yrkesarbete är utsatta för asbestdamm löper en betydande risk att få asbestos och att de tre förut nämnda cancerformerna inte är ovanliga bland dessa arbetare.

Men historien slutar inte med detta. Användningen av asbest är förknippad med en mycket vidare risk, kanske en risk för samhället i stort. Att uppmärksamheten fästs vid denna potentiella risk för en bred allmänhet tillskrivs i första hand tre pionjärrapporter, som Selikoff refererar. Den första publicerades 1960 av Wagner och hans kolleger och

gällde 47 fall av mesoteliom i Sydafrika, alla från nordvästra Cape-provinsen, ett område rikt på asbest. Få av dem hade direkt arbetat med mineralet, men 45 av de 47 hade haft kontakt med det, ofta indirekt. De hade levt vid en asbestgruva eller hade arbetat i en omgivning där det var tänkbart att de indirekt och slumpvis varit exponerade. I slående kontrast härtill noterades att inte ett enda fall av mesoteliom hade rapporterats från resten av Sydafrika under samma period. Inte heller hade något sådant fall upptäckts vid 10 000 obduktioner i följd av personer med silikos. Denna rapport ställde på ett otvetydigt sätt frågan, om mesoteliom med anknytning till asbest var begränsad till direkt yrkesexponering eller om en mycket mindre intim kontakt kunde ge samma resultat.

Ungefär samtidigt, 1960, ställde Kiviluoto en liknande fråga. Förkalkning i lungsäckarna hade, detta visste man redan, ofta förekommit i karakteristisk form bland asbestarbetare. Det var därför i hög grad anmärkningsvärt att man vid röntgning i ett län i Finland fann typiska "asbestotiska" lungsäcksförkalkningar hos 499 av 6 312 undersökningsfall under det att man i angränsande län inte fann en enda på 7 101. Kiviluoto anmärkte att det fanns en asbestgruva i det förra länet och att även om ingen av de undersökta hade arbetat i gruvan, så hade de levt i närheten.

Den tredje observationen var inte mindre oroande. Det hade länge varit känt att asbestfibrer i lungor hos människor blivit överdragna med ett karakteristiskt järnrikt gyllenbrunt material och bildat "asbestkroppar". Sådana finner man till exempel i stort antal i lungorna hos asbestarbetare. I en artikel i *British Medical Journal* (12/1 1963) rapporterade J. G. Thomson att han hade funnit asbestkroppar i lungorna hos personer som *inte* varit asbestarbetare. På mikroskopiska preparat från lunghaserna demonstrerade han att dessa kroppar förekom i 26 procent av 500 obducerade fall i följd i Capetown. Hans slutsats var att asbestos faktiskt hade blivit en vanlig risk för moderna stadshor, och han förutspådde att tumörsjukdomen mesoteliom, orsakad av asbest, kan komma att bli lika vanlig som lungcancer förknippad med cigarrettrökning är nu. Thomsons iakttagelser har bekräftats av en mängd undersökningar i andra delar av världen. Förekomsten av asbestkroppar hos ungefär samma procent av alla undersökta har rapporterats från Montreal, Milano, London, Glasgow, Belfast, Dresden, Pittsburgh och Miami. I New York fann Selikoff och hans medarbetare med en något finare metodik att i runt tal hälften av lungorna vid 1 975 obduktioner i följd innehöll asbestkroppar. "När man betänker att vi undersöker en bit lungvävnad som är bara en kvadratcentimeter och 0,0175 cm tjock, så är det uppenbart att dessa partiklar nu är mycket vanliga bland stadshor vid det här laget."

Det är inte svårt att förstå detta. Det finns asbest i åtminstone tre tusen industriprodukter. Det förhållandet att man ännu inte utanför de särskilt intresserade kretsarna känner till att asbest är en risk även vid icke-yrkesmässig exponering har lett till att säkerhetsåtgärder saknas även

där asbest används industriellt. Vid rivning av byggnader sprids asbestdamm ofta vida omkring, och inte sällan blir de torra dammande asbestbitarna lekmaterial. Vissa yrkesgrupper, såsom isolerare, är särskilt utsatta. "Det var så många isolerare som dog under en kort tid", berättade Arne Johansson i Göteborg, 58 år och själv asbestosdrabbad, i en intervju i Byggnadsarbetaren (28/4 1972). "Det var väl asbestosen som slagit till fast då kände man inte till det."

Asbest har fått en allt vidsträckt användning. Världsproduktionen av asbest, som var endast 500 ton 1890, hade stigit till 200 000 ton 1920 och 500 000 ton 1930 och är nu uppe i 4 000 000 ton om året, enligt Selikoff och Hammond i American Journal of Public Health, nr 9 1968.

Även i sådana arbeten som asbestsprutning vid brandisolering, där arbetarskyddsstyrelsens anvisningar angående skydd mot yrkesfara vid arbete med asbest måste iaktas noga, utsätts både de direkt engagerade arbetarna och en vid krets av andra personer för dammkoncentrationer som överskrider det hygieniska riktvärdet. Att detta riktvärde mot bakgrunden av vad som nu är känt om asbestosriskerna inte utgör någon garanti behöver knappast diskuteras. I en ofta citerad undersökning, redovisad under rubriken "Svart på vitt om farlig asbest" i Byggnadsindustrin nr 18 1970, har skyddsingenjör Lennart Björkgren vid Bygghälsan funnit att "byggnadsarbetets natur gör att en dammalstrande process av denna typ är mycket svår att helt isolera från den övriga arbetsmiljön och dess personal".

En naturlig fråga att ställa är om detta farliga material är så till den grad nödvändigt att det är ofrånkomligt att byggnadsarbetare och andra måste riskera hälsa och liv. Det antas att 80 procent av all importerad asbest används i byggnadsindustrin. Att asbest inte är absolut oundgänglig där framgår av en skrivelse från yrkesinspektör Gösta Sandahl till Projektkontoret för Huddinge sjukhus den 15 oktober 1970. Man hade därifrån i en skrivelse till yrkesinspektionen den 3 september 1970 meddelat att man i början använt asbestsprutning för att brandisolera byggnadernas stalstomme men att man på grund av risken med asbestdamm hade övergått till att bekläda stalstommen med gips. Inspektör Sandahl konstaterade i svaret att det var svart att förebygga risker bl. a. för personal som utför städningsarbetena på byggen: "Utbyte av asbest mot annat ofarligt material, så som enligt 1:der skrivelse redan skett vid Huddinge Sjukhus, synes därför vara den enda praktiska lösningen av detta skyddsproblem och yrkesinspektören får därför i första hand rekommendera ett sådant förfaringssätt."

Vid en konferens om "Arbete med asbesthaltiga material", anordnad av Bygghälsans regioncentral i Göteborg varen 1971, var också de 90 deltagarna ense om att asbestsprutningen på byggarbetsplatserna måste avskrivas och att värme- och ljudisolering måste ske med andra material. "Att man kan lyckas att utbyta asbest mot andra material är Götaverken ett exempel på", hette det i referatet från konferensen i Byggnadsindustrin, nr 13 1971. "Dess skyddsinspektör Nils Sundstedt berättade på konferensen att varvet räknar med att leverera sin sista bat med asbest

ombörd i oktober.”

I ett referat av några engelska undersökningar berättade John Davy i Observer (17/11 1968) att British Rail hade slutat använda asbest som isoleringsmaterial i passagerarvagnar och övergått till att använda glasull.

Tydligen kan asbest ersättas helt på många, kanske alla områden. Med hänsyn till att importen och användningen ständigt ökar, trots att ersättningspreparat finns och trots att riskerna med asbest är klart dokumenterade sedan många decennier, tycks ett kategoriskt förbud vara mer än väl motiverat.

Med hänvisning till det anförda hemställer vi

att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om förslag till lag som förbjuder användningen av asbest.

Stockholm den 25 januari 1972

JOHN TAKMAN (vpk)

SUNE OLSSON (vpk)  
i Stockholm

LARS WERNER (vpk)  
i Tyresö

LARS-OVE HAGBERG (vpk)

KARL HALLGREN (vpk)

KARIN NORDLANDER (vpk)

PER ISRAELSSON (vpk)

JOHN MAGNUSSON (vpk)  
i Kristinehamn